

Par. 9 Van Münster naar Münster

Al voordat Karel de Grote de Saksen aan zijn macht wist te onderwerpen, was het Saksische en Friese gebied verdeeld in zgn. gouwen. In Groningerland treffen we thans nog de uitgang -go aan (Fivelgo, Hunsingo), die aan die indeling herinnert. Het Romeinse woord is pagus. Aan het hoofd van zo'n gouw stond oorspronkelijk een soort van stamhoofd. De belangrijke zaken van de gouw werden in een openbare vergadering van de weerbare mannen uit de gouw besproken, ook de rechtszaken. In het laatste geval sprak men van een gouwgerecht of een gouwding. In het hedendaagse Nederlands is dit woord nog terug te vinden in de term "rechts-geding". Westerwolde behoorde oorspronkelijk tot de gouw Agrotingo, die ten zuiden van Reiderland lag. Let wel: Agrotingo lag dus zowel in het huidige Nederland als in het huidige Duitsland, want de landsgrenzen zoals we die nu kennen bestonden toen nog niet. Onder Karel de Grote (plm. 800) werd de oude indeling in gouwen ruwweg gehandhaafd. Het paste immers heel aardig in zijn zgn. leenstelsel.

De keizer (in ons geval die van het Duitse Rijk) gaf stukken van zijn gebied in leen uit; zijn leenmannen bestuurden hun leen in zijn naam. De keizer bleef de grote beschermheer van de bevolking. Maar de leenmannen werden soms zo machtig, dat zij hun leen, op hun beurt weer in achterleen gaven, aan heren, die dan weer hun achterleenman of vazal werden. Zo was de indeling in heel West-Europa en we zullen zien dat de hele maatschappij erop rustte.

Dat was vooral het geval, toen leenmannen zich min of meer los gingen maken van hun keizer en de leengebieden erfelijk bezit werden.

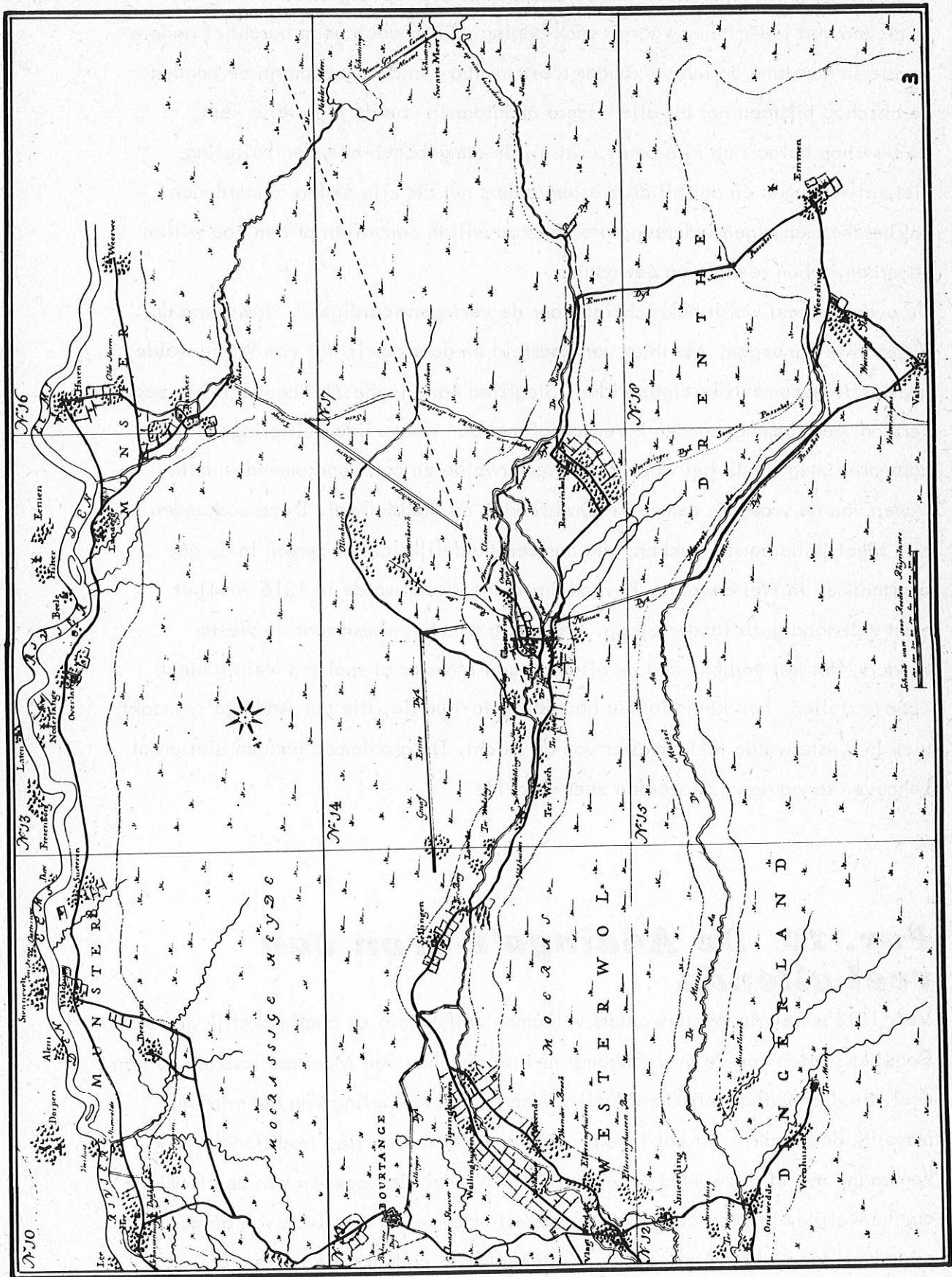
We zagen in par. 7 al, dat keizer Lodewijk II "Westerwolde met al haar kerken" in eigendom gaf aan de Abdij Corvey. Sinds de 11e eeuw ging het met deze eens zo machtige Abdij echter snel bergafwaarts. De direkte Corveyse macht beperkt zich dan tot het gebied rond de Abdij. Na een periode waarvan we geen zinnig

woord kunnen zeggen, ontmoeten we daarom nieuwe machthebbers, namelijk de graven van Ravensberg, die omstreeks 1230 heersen over o.a. Agrotingo, dus ook over Westerwolde. Graaf Otto van Ravensberg komt omstreeks 1245 te overlijden en zijn echtgenote verkoopt in 1252 al haar bezittingen aan Otto van der Lippe, bisschop van Münster. Het valt gemakkelijk te begrijpen, dat de bisschop veel belang had bij Agrotingo: het vormde immers de ontbrekende schakel tussen Münster en de bij het bisdom Münster behorende Friese en Groningse gebieden. Wat Westerwolde betreft krijgen we nu de ietwat vreemde toestand, dat het gebied onder het wereldlijk gezag valt van de bisschop van Münster, terwijl het geestelijk gezag er wordt uitgeoefend door de bisschop van Osnabrück.

De werkelijke macht van de bisschop van Münster is blijkbaar niet erg groot geweest. Dat is ergens ook wel begrijpelijk, want juist in deze tijd wordt Münster gekweld door allerlei ruzies over de opvolging, gecombineerd met strijdvrage over de macht van lagere kerkelijke leiders in het bisdom. Hoe het ook zij, de bewoners van Westerwolde hebben zeer waarschijnlijk al na korte tijd zelf de wereldlijke macht weer in handen genomen. De zgn. "meente" (waarvan ons woord "gemeente" is afgeleid) kreeg het oppergezag. Onder de "meente" moeten we in deze tijd vermoedelijk hetzelfde verstaan als "boerschappen", d.w.z. de gezamenlijke eigenerfden.

Ze hebben zich na enige tijd toch niet zo veilig en zo zeker meer gevoeld, die oude Westerwolders. Het schijnt zonder steun van anderen niet gegaan te zijn. Men zoekt nu uit eigener beweging contact met de bisschop van Münster.

De oorzaak hiervan moeten we wellicht zoeken in het opdringen van de kleibewoners uit het Reiderlandse Eemsgebied. We hadden het in par. 2 al even over de onberekenbare Dollard en deze Dollard heeft verscheidene lieden uit dat gebied verjaagd. De problemen hadden voor Westerwolde helemaal niet erg groot behoeven te worden, wanneer niet één of meerdere Reiderlandse hoofdelingen (= zo ongeveer een adellijke eigenerfde met veel grond en macht; later noemen we ze "jonkers" of "jonkheren") hadden geprobeerd hun in Reiderland letterlijk weggespoelde macht, over te hevelen naar Westerwolde. De Westerwolders, die wisten dat de Münsterse bisschop nou niet één van de grootste vrienden van deze Reiderlandse hoofdelingen was en die zich bovendien herinnerd zullen hebben, dat ze eigenlijk onder Münster thuishoorden, zochten de bescherming van de Bisschop. Twee gezegelde brieven uit het jaar 1316 vertellen ons, dat de vijf parochie-dorpen "Unswedde, Vlackwede, Wedde,

Sellinge ac Loe" van Westerwolde, zich verplichten om jaarlijks op Sint Michielsdag (= 29 september) aan de bisschop of zijn opvolgers een hoen aan te bieden van ieder huis, waaruit rook opging. Zij zouden geen burcht of andere sterkte in hun land oprichten zonder toestemming van de bisschop en ze zouden de bisschop bijstaan net als alle andere onderdanen van de Münstertse kerk.

De bisschop belooft op zijn beurt, dat hij de aangeboden hoender-belasting niet zal verhogen en dat hij de Westerwolders net als zijn andere onderdanen zal beschermen tegen iedereen, die hen zou willen aanvallen of hen zou willen beperken in hun rechten en gewoonten.

De overeenkomst wordt bekrachtigd door de vertegenwoordiger (= drost) van de bisschop te Landegge, Matthias van Raesfeld en door de richter van Westerwolde, namens de gezamenlijke eigenerfden, Siegfried van Sleghe. Het aangehechte zegel vertoont een samengebonden korenschoof met aan weerszijden uitspringende korenaren: nog steeds het wapen van Westerwolde en ook voorkomend in het wapen van de vroegere gemeente Onstwedde, nu Stadskanaal. Deze oorkonden zijn tegelijk de eerste stukken, die ons een duidelijk inzicht geven in de gebeurtenissen in Westerwolde. Bovendien treedt Westerwolde in 1316 voor het eerst zelfstandig als landschap op. Het is erg triest geweest voor de Westerwolders, dat het verbond met de bisschop van Münster al snel erg weinig bleek voor te stellen. Een Reiderlandse hoofdelingen-familie, die der Addinga's, maakt zich in Westerwolde toch meester van de macht. De problemen hadden niet groot behoeven te worden. Ze werden zeer groot!!!